

Svetozar Livada

Prolegomena za selektivnu bibliografiju
Milana Kangrga

Prof. dr. Milan Kangrga filozof je po vokaciji. U tom kontekstu, on je onaj što o njemu govore filozofijski traktati. Prema tome, pisati o njegovim filozofskim djelima izlišno je, jer njega treba iščitavanjem studirati. On, međutim, kao filozof, a k tome i etičar, svoju filozofiju živi. To doista nije lako, naročito u nas. Običava cinično reći: »Nije se lako zvati Ernest«, naime Kangrga, jer on je toliko stigmatiziran da se može reći: gotovo negiran! Na primjer, u registru Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu nalaze se samo tri njegova naslova (od 14 postojećih, do sada objavljenih!), što me gotovo prisililo da poradim na ovoj selektivnoj bibliografiji. Ona govori sama za sebe da je upravo više nego časno-moralno zvati se Kangrga!

Imanentnom kritikom staljinizma vraćao je povjerenje u autentične paradigme socijalizma kao velike povijesne ideje. On je filozof humanist i anti-fašist po djelovanju, a socijalist po spoznaji i samosvjesnom uvjerenju. U središtu je njegove filozofije čovjek kao stvaralačko biće. Kao prvoklasni nastavljatelj klasične njemačke filozofije i uman interpretator »ljudskoga hoda po mukama«, uspio je Descartesovom metodom »jasno i razgovijetno« predstaviti bit svoje filozofije. On svagda u svojoj filozofiji traga za velikom istinom bez ostatka, a to također nije lako, jer u sebi pored vlastitih filozofskih i intelektualnih napora sadrži i životni rizik u svijetu lažnih mitova, ideologijâ, religijskih misticizama i društvenih satrapija i tiranija.

Obrazovanijim ljudima, posebno filozofima, poznato je da se Sokrat, tragajući za istinom, dokopao smrti. A imao je protiv sebe samo 30 tirana. Kangrga je imao stotine, pa i tisuće povijesnih, a i vladajućih; prema tome, nije mu bilo lako. Međutim, što su prepreke bivale veće, to je on bio neumorniji i stvaralački uporniji.

Udružujući se s istomišljenicima, inicirao je »Korčulansku ljetnu školu« (1964.–1974.) i pokretanje filozofijskog časopisa *Praxis*. To je bio zov svim lijevo orijentiranim filozofima i sociolozima, kao i intelektualcima svijeta da se okupljaju oko aktualnih filozofijskih i društvenih tema i problema što muče suvremeno čovječanstvo. Time je naš prostor postao centrom filozofiranja. Plejada učenih filozofa i sociologa prihvatila je stvaranje tog centra. Naročito kritičkim analizama »svega postojećega«. Oko ove filozofijske škole počeli su se »rojiti« i mnogi drugi filozofi i teoretičari, kao i praktičari različitih smjerova. Međutim, nastupile su uskoro brojne ideologijske, društvene i političke prepreke. No, Kangrga i Gajo Petrović, kao i drugi inicijatori te filozofijske škole i članovi redakcije *Praxisa* – ne odustaju, nego, naprotiv, pojačavaju napore, čak i onda kada dolazi do raskola u redakciji. Da nije ništa uradio u svom stvaralačkom radu, nego što je s istomišljenicima osnovao filozofijsku školu i pokrenuo časopis, Kangrga je zadužio našu filozofiju i našu kulturu.

Kangrga je u novonastalim društvenim uvjetima i promjenama općeg falsificiranja historije na ovim prostorima, eruditivnim studijama obranio ulogu i značaj »Praxis-filozofije« u ulozi imanentnog kritičara pošasti integralnog nacionalizma kao najveće nesreće na ovim prostorima, čiji su zločini konsternirali svijet. Zar nije osnovan za naše zločine – međunarodni sud?

Ističem: Nitko se tako snažno, učeno i umno, ali nadasve hrabro nije kao Milan Kangrga suprotstavio »fašističko-nacističko-ustaško-četničkoj praksi« (sve njegova terminologija)! Na primjer, pored ostaloga, dignuo je svoj glas protiv kulturocida, knjigocida. Polemikom protiv D. Brozovića i mnogih drugih dopao je četverogodišnjeg suđenja i presude za to svoje djelo! Suprotstavio se i Tuđmanu, autokratu i tiraninu, javno, kad su svi puzali u času kad je ovaj imputirao Gaji Petroviću neistine: »Lažeš, predsjedniče!« i udario mu javnu pljusku pred cijelom javnošću.

Gajo je tada bio u Americi, a ta je Kangrgina smjelost onda mnoge iznenadila i ohrabrila.

Njegova tri posljednja »autobiografska« djela u obranu »Korčulanske škole« i časopisa *Praxis* ući će u anale istine o nama i u anale slobodnog filozofiranja i u pogubnim ratnim vremenima. Boreći se protiv »pretpotopnih«, a za »osuvremenjivanje« tokova života na ovim prostorima imanentnom kritikom nacionalizma s imenom i prezimenom, nositelja intelektualnog zločina, Kangrga umno pledira: »(D)a bismo se osvjestili i tako živjeli kao ljudi, a ne primarno kao Hrvati«. Lapidarno ističe: »(N)a roditi se kao Hrvat još ne znači biti čovjek!«, pri čemu filozofijski produbljeno ukazuje na povijesnu praksu kojom se tek postaje čovjekom, pa mu to nije dostatno pukim rođenjem.

Pojašnjavajući samu bit »difuznoga kolektiviteta« i mentalitet pojedinca koji ne priznaje »drugog« i »drukčijeg« osim onoga iz »vlastitog čopora« – misleći pritom na tzv. »rodovsko-plemensku liniju« – Kangrga to naziva pravim imenom povijesnog autizma – »anti-duh«. Dakle, povijesnom analizom, etimološkim i semantičkim raščlanjivanjem, on razara integralni nacionalizam u njegovu temelju kao spontani i ujedno organizirani etnocentrizam, uperen protiv čovjeka kao takvoga i svih antropogenih sadržaja »drugog«. Tako je snažno filozofijski produbio i obrazložio tu retrogradnost, da je svakom bilo jasno i razgovijetno kako je tu riječ o povijesnom zločinu. Jer, negacija »drugog«, »tuđinca« danas nije samo puka ksenofobija nego i vraćanje na »doživljavanje ljudskoga« na izrazito »neljudski«, odnosno »biologijski« način.

Na tim kritičkim osnovama i suptilnom analizom, Kangrga detektira i deklasira populizam i nositelje intelektualnog zločina. Naše »kvazi-intelektualce«, koje on naziva »pukim nedoučenim inteligentima«, skorojeviće i malograđane svih vrsta, s »pedigreom« tzv. »duhovnih obnovitelja« Hrvatske – naziva Kangrga »švcerima vlastitog života«. To čini tako uvjerljivo, da i najneupućenijima postaje jasno: tko je tko i što je što u tom usponu zločina. Time na svoj način daje podlogu i istinsku poruku, da ovaj »svijet i svijest« treba »podvrgnuti i uputiti tokovima demokratizacije i osuvremenjivanja«. Kangrga time ukazuje na neophodno oblikovanje našeg *citoyen*-a kao nositelja i samosvjesnim postaloga građanina, koji kao takav sâm upravlja svojim društveno-političkim životom, a da ne bude i ne ostane pukim objektom raznih politikantskih mešetara kao dosada. To on čini ujedno filozofijsko-antropologijskom analizom, polazeći od svoga koncepta re-evolucionih tokova suvremene povijesti u pravcu formiranja istinske »građan-

ske svijesti«, kao bitne pretpostavke za izlazak iz naše historijske zaostalosti na svim područjima života.

Ta Kangrgina suptilna analiza mogla bi se nazvati i »primijenjenom filozofijom«, odnosno »naputkom« što treba raditi *sada i ovdje i odmah*. On to čini kao »još-ne-poraženi građanin«. To osvježuje poput »Arhimedove poluge« ili »Diogenove svjetiljke« u traganju za čovjekom, a za izlazak iz velike povijesne zaostalosti, koja uvijek iznova postaje »prava osnova« za neprekidno lutanje u historijskome mraku.

Svojom *Etikom*, što je upravo sada dovršava, profesor Kangrga »okrunjuje« svoje filozofsko djelo. Jer, svojim je dosadašnjim spoznajama, a poučen našom vlastitom društvenom praksom, naročito onom 20. stoljeća, došao do najdubljeg uvjerenja kako nam je u strateškom području obrazovanja falsificiranje historije i društvenih znanosti dovedeno do apsurdna. Prema tome, pored »općeg naputka« filozofije življenja, on nastoji oko konstituiranja moralne paradigme kao obrasca građanskog života. Time ne samo da postaje mogući »moralni putokaz«, za što ima – jer je to i dokazao! – sve ljudske i filozofijske pretpostavke, nego ujedno svojim kritičkim stavom pokazuje hod masovnog posrnuća naše inteligencije i goleme bestidnosti tzv. intelektualaca na ovom našem, još vrlo rudimentarnom tlu. On to čini kao istinski intelektualac, pa nije ni potrebno dodati ono – angažirani!

Zato svakome onom koji to želi preporučam da studira cjelokupno filozofsko djelo Milana Kangrge, orijentirajući se ovom navedenom selektivnom bibliografijom, ako prije svega – ali ne i jedino – želi upoznati što je to istinska profesionalnost: što znači intelektualni angažman i što znači živjeti svoju profesiju i onda kad izgleda da je to gotovo nemoguće!